

ילקוט

חידושים וביאורים

בהלכות בית הבחירה להרמב"ם

ימי בין המצרים ה'תשע"ז

פתח דבר

בעזתי"ת.

בקשר עם ימי בין המצרים יהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, הננו מוציאים לאור ילקוט "חידושים וביאורים בהלכות בית הבחירה להרמב"ם", והוא לקט מחידושי של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

הרבה התייגע אותו צדיק לברר וללבן סוגיות אלו, ומרגלא בפומי אשר לימודם בימים אלו – בהם חרב הבית – הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כנין ברוחניות. וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל?! – והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" להלן מה שנתבאר בזה בארוכה).

כבר נודעה בשערים, ספר "הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות אלו. בילקוט זה הובאו כמה סימנים מתוך ספר הנ"ל בעריכה מחודשת. וזאת למודעי, שהביאורים עובדו ונערכו ע"י חבר מערכת, ובעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ומובאים כאן רק עיקרי הדברים. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ובימים אלו המסוגלים לגאולה, כמבואר בסה"ק, נישא כפינו אל שמים ונתחנן "בנה ביתך ככתחילה וכונן מקדשך על מכוננו" ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים" אכ"ר.

בברכת שכתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה פתיחה

לימוד תורת הבית

יבאר דברי המדרש בענין דברי הקב"ה ליחזקאל גבי לימוד תורת הבית, דר"ל שהלימוד אינו רק הכשר לידע אופן קיום מצות בנין הבית אלא כי' גופא מתקימת המצוה עתה / ויבאר עפ"ז חילוק בין גדר לימוד תורת הבית לגדר העוסק בתורת קרבנות

(מתוך ספר 'פניני מנחה' ח"ג סי' יג - ע"פ 'הפתיחה' להלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים)

ח פנינים עיונים וביאורים קצרים

י חידושי סוגיות

א. עושיין במקדש כלים

יחקור בהגדרת קדושתם, אם יש להם שם קדושה בפ"ע או דהו רק פרטים בכללות שם משכן ומקדש לאחר הקמתו / יבאר הנפקותא לדינא ועפ"ז יבאר היטב דיוק ל' הרמב"ם בספר המצוות

(ע"פ 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' ד)

ב. דין "משוקדים" במנורה לשיטת הרמב"ם

יביא קושיית המל"מ שהצריך הרמב"ם משוקדים גם בששת הקנים אף שהספק שאין לו הכרע הוא רק בקרא דקנה אמצעי, וידחה תירוצי המפרשים / יסיק ביאור מחודש דלהרמב"ם הי' הכרח דודאי כל המנורה צ"ל משוקדים והספק הוא רק לענין פירוש הכתובים

(ע"פ 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' ז)

ג. דין גניית הארון לפני חורבן הבית

יביא ביאור היעב"ץ כמה שהאריך הרמב"ם בתיאור גניית הארון להכריע דנגנז במקומו, ויקשה דעדיין לא נתבארו הרבה דקדוקים בל' ההלכה / יחדש דלהרמב"ם הארון הוא מצורת הבית עצמו ולא מכליו ועפ"ז מיישב שפיר כללות ההלכה דבזה מבואר איך היתה צורת הבית שלימה אף בבית שני שלא חזר בו הארון

(ע"פ 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' י)

ד. בגדר אמה טרקסין לשיטת הרמב"ם

יסיק גדר מחודש לשי' הרמב"ם דהכותל שעשו בין הקודש לקה"ק אינו רק בגדר מחיצה להבדיל או מסך כנגד הארון, אלא מקום ממש בפ"ע במקדש; ועפ"ז מיישב כמה קושיות ודיוקים בדברי הרמב"ם

(ע"פ 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' כב)

ה. שמירת המקדש לשיטת הרמב"ם

חוקר אי השמירה היא דין בחפצא דביהמ"ק דהוי חשיבות הבית וכבודו או דין בעבודות כהנים, ועפ"ז מתרץ כמה קושיות בש"ס וברמב"ם גבי דין שמירת מקדש

(ע"פ 'הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים' סי' יז)

כח פנינים עיון דרוש ואגדה

פתיחה

לימוד תורת הבית

יבאר דברי המדרש בענין דברי הקב"ה ליחזקאל גבי לימוד תורת הבית, דר"ל שהלימוד אינו רק הכשר לידע אופן קיום מצות בנין הבית אלא בי' גופא מתקיימת המצוה עתה / ויבאר עפ"ז חילוק בין גדר לימוד תורת הבית לגדר העוסק בתורת קרבנות

גו' דקאי על ירושלים הרי חובה זו לבנות מקדש לא חלה אלא לאחר הכניסה לארץ, וכלשון הברייתא (ספרי, וכן בסנהדרין כ, ב. הובא בכס"מ שם) "ג' מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ", ואף גם זאת רק לאחר שהשיגו מנוחה מאויביהם (כדאיתא בסנהדרין שם) וכמפורש גם בלשון הסמ"ג ד"זמן מצוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיע עד ימי דוד". אבל בהך קרא דועשו לי מקדש לא נאמר שום תנאי אימתי חייבים במצוה זו, ואדרבה הקיום הראשון הי' בעשיית המשכן במדבר דוקא שהוא בחוץ לארץ, ועל כרחך צריך לומר שקיום מצוה זו אינו תלוי בארץ דוקא. ואע"פ שלאחרי שנבנה המקדש בירושלים שוב נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית

ברמב"ם ריש הלכות בית הבחירה: מצות עשה לבנות בית לה' כו' שנאמר (תרומה כה, ח) ועשו לי מקדש. הנה בכסף משנה מביא דעת הסמ"ג שלמד מצוה זו מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ה' גו' (פ' ראה יב, יא), ולא ניחא לי' למילף לה מקרא דועשו לי מקדש לפי דהך קרא במשכן שבמדבר איירי, והרמב"ם ס"ל דהציווי ועשו לי מקדש כלל הוא לכל מקום, בין למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים. ע"ש.

וְלִבְאוֹ יש כאן פלוגתא בגדר חובת בנין המקדש אי הוי על דרך מצוות התלויות בארץ, דלדעת הסמ"ג שהמצוה היא מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ה'

זמן שאנחנו בגולה, וזהו שאמר הקב"ה שמעיקר הדין אין בנין הבית צריך להתבטל בשביל שבנ"י נתונים בגולה, ולכן צוה ליחזקאל להודיע לבנ"י צורת הבית כי על ידי שעסוקים בתורת הבית הרי זה נחשב כאילו עסוקים בבנין הבית.

ועפ"ז נראה לחדש עוד, דפירוש דברי המדרש "אני מעלה עליכם כאילו הם עוסקים בבנין הבית" הוא, שהעסק בתורת הבית הוא קיומא דהך עשה דועשו לי מקדש בזמן הזה כשלא ניתן לבנות בית הבחירה. דהיות שגם בזמן הזה יש חלות חיוב דועשו לי מקדש כנ"ל, יש לומר שהעסק בתורת הבית הוא חלק מקיום הך חיובא'. ויש לכאר הדבר לפי פשוטו, דהלא כדי לבנות המקדש בפועל

לה', כמ"ש הרמב"ם להלן (בהלכה א), הרי איסור זה נלמד מקרא אחרינא (עיין רמב"ם שם), ולא מותנה בגוף החיוב דועשו לי מקדש.

ועפ"ז יוצא לנו נפקותא גם לזמן הזה, לדעת הסמ"ג דקיום מצוה זו מותנה במצב של מנוחה מאויבים א"כ עדיין לא הגיע זמנה של מצוה זו בחוץ לארץ ובזמן הגלות, משא"כ לדעת הרמב"ם הרי גם בזמן הזה ובחוץ לארץ חל הציווי דועשו לי מקדש אלא שבהיותנו בגלות אר"י הוא דרביע עלן ופטורים ממנה מחמת אונס.

ובזה יבוארו היטב דברי המדרש (תנחומא פ' צו) וז"ל: אמר יחזקאל לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה כו' ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית כו' א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל [בתמי'] כו' גדול קרייתה בתורה בכנייתה כו' אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית. עכ"ל.

(1) גם לענין קרבנות איתא בגמ' (סוף מנחות, ועיין גם תענית כז, ב) דכל העוסק בתורת קרבן מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן, ומהאי טעמא תיקנו לומר פרשת קרבנות בכל יום כמו שנפסק בשו"ע א"ח סי' א. ומשטחיות הלשון נראה ששניהם הם אותו הענין (ובפרט שבתנחומא שם הובאו שניהם בהמשך זל"ז, ע"ש).

אולם ע"פ משנ"ת בפנים יוצא שלימוד צורת הבית הוי יתר על העסק בתורת קרבנות, שהרי קרבנות אין נוהגין אלא בזמן הבית (כמפורש בחינוך פ' ויקרא במצות קרבנות, ע"ש), אלא שהקב"ה מחשיב מעשה העסק בתורת קרבן כמו מעשה ההקרבה עצמו, ועד שהאדם מתכפר על ידי זה מעין הכפרה שעל ידי הבאת הקרבן, אבל סוף סוף אין לומר (לכאורה) שבמעשה לימוד תורת קרבן יש קיום מצות עשה דהבאת קרבן (שהרי מעיקרא אינה נוהגת אלא בזמן הבית). משא"כ גבי העסק בתורת הבית, שלדעת הרמב"ם מצות בנין המקדש היא גם בזמן הזה וגם בחו"ל כנ"ל, שוב ניתן לומר שבזמן הזה העסק בצורת הבית היא הדרך לקיים הך מ"ע, כפנים. ועצ"ע.

ולכאורה דברי המדרש הללו אין להם פירוש, דמה זה שאמר הקב"ה ליחזקאל "וכי בשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל", והלא זהו כל ענין החורבן שנחרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו וא"כ ודאי דזה שבני נתונים בגולה היא סיבה מספקת שיהא בנין ביתי בטל.

אולם לפי משנת"ל מיושב כמין חומר, כי החיוב דבנין המקדש הוא בכל מקום ובכל זמן ולא נתבטל מחמת הגלות, אלא שלפועל אי אפשר לקיים ציווי זה כל

הלכות בית הבחירה

ז

מזבח כפרה הרי בתשובה לחוד מתכפר לגמרי. וכמו"כ בענינו, דכשלא ניתן לבנות המקדש הרי העסק בלימוד צורת הבית הוא הוא קיומא דהך עשה³.

ומכ"ל הלין נמצא, דשאיני לימוד צורת הבית מלימוד שאר הלכות התורה שאינן נוהגות בזמן הזה, דבשאר ענינים הלימוד הוא מצד חובת ידיעת התורה (ועיין היטב בהלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן (פ"ב סי"א)), משא"כ בלימוד צורת הבית יש בו משום קיום מצוה דועשו לי מקדש, שהוא חובת גברא לבנות ולסעד בבנין המקדש, וכמ"ש הרמב"ם להלן בהלכות בית הבחירה (פ"א הי"ג) "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן כו' אנשים ונשים".

3) אף שמשלשון המדרש "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית" משמע שאין זה ממש עסק בבנין הבית, י"ל בשתים, חדא שהרי זה כאילו הם עוסקים גם במעשה הבנין (ועל זה שייך לומר רק "כאילו", שהרי בפועל עוסקים רק בלימוד צורת הבית). ועוד יותר י"ל שהחידוש במדרש הוא שהקב"ה מחשיב לימוד זה כאילו גם החפצא דהבנין נבנה על ידי זה, היינו שזהו לא רק מעשה הגברא לחוד שהוא עסוק בבנין הבית (על ידי שלומד צורת הבית) אלא הרי זה נחשב "כאילו" גם הבית עצמו הולך ונבנה על ידי לימוד זה, ובמילא אין "בנין הבית בטל". וק"ל.

צריכים לידע תחילה צורת הבית ומוצאיו ומובאיו כו', כדי לידע איך לבנות אותו, וזהו שחידש הקב"ה ליחזקאל, דהלימוד בצורת הבית אינו הכשר מצוה לבד אלא בזה גופא הרי הם עוסקים בפועל בבנינו (אף שאי אפשר להם לבנות את הבנין הגשמי בזמן הגלות) ובמילא הרי זה קיום מ"ע דועשו לי מקדש.

ואין זו סתירה להא דכשאפשר לבנות המקדש בפועל אין יוצאים מצוה זו על ידי הלימוד בתורת הבית לחוד אלא צריכים לבנותו בפועל, כי הוא על דרך מה שמצינו לענין כפרה, דאף שבזמן הבית אין כפרה בלי קרבן, מ"מ "בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים דאין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות כ" (הל' תשובה פ"א ה"ג), ולא מצינו שאדם שחטא בזמן הזה יהי' חייב להביא חטאת על כל עונותיו לכשיבנה המקדש כדי שיכופרו לו עונותיו², דמאחר שאין לנו

2) לכאורה צ"ע מהא דר' ישמעאל כתב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה (שבת יב, א), והרי אין מביאין חטאת נדבה. אבל בכל אופן הרי לא מצינו ששאר תנאים ואמוראים יכתבו כמוהו, וגם לא הובא זאת ברמב"ם ושו"ע, ולא ראינו כן אצל אבותינו כו'. ומשמע שזה הי' חידושו של ר' ישמעאל דוקא. ונתבאר במ"א (ראה התוועדות דר' תשרי שנת תשמ"א).

פנינים

עיונים וביאורים

כי בלי "כלי העבודה", אין הבית "מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" ולעשות בו העבודה. משא"כ להרמב"ן, שעיקר המקדש הוא השראת השכינה בו "אין הכלים חלק מהבתים", כי הכלים, שענינם לעבוד בהם עבודת המשכן אינן עיקרו של הבית, ובמילא לא נכללו עשיותיהם במצוות עשיית המקדש.

(יעוין בארוכה לקושי שיהיה ח"א עמ' 116 ואילך)

מצוות עשיית הארון

בהל' בית הבחירה כותב הרמב"ם באריכות דיני עשיית כלי המקדש, המנורה, המזבח, השלחן וכיו"ב. והשמיט דיני וצורת עשיית הארון. וכמו"כ בספר המצוות מנה עשיית שאר הכלים במנין המצוות (כחלק ממ"ע דבנין ביהמ"ק), אך אינו מזכיר כלל עשיית הארון.

ושקו"ט בזה בארוכה נז"כ הרמב"ם (ועיין מנ"ח מ"ע צה. פי' הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג בסופו פרשה נב. ועוד).

וי"ל בזה באופן מחודש, דלדעת הרמב"ם חלוק דין עשיית הארון מעשיית שאר הכלים. דשאר כלי המקדש נעשו לשם העבודה בהם, כהדלקת הנרות במנורה וכיו"ב, ומפני שהעבודה בהם היא מצוה לדורות שפיר נמנו כמ"ע, ונכתבו דיניהם בהל' בית הבחירה.

אך הארון אין בו עבודה כלל, כ"א דע"י שנמצא בבית המקדש ה"ז פועל שתהי' שם השראת השכינה. והציווי על עשייתו הוא רק כדי לפעול השראת השכינה. וכמ"ש בסוף פרשת עשיית הארון (תרומה כה, כב) דעשייתו הוי כדי שיהי' "ונועדתי לך שם".

והנה, מצינו חילוק בין בית עולמים

המקדש - מקום השכינה או מקום העבודה?

כותב הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע כ) "שציונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהי' ההקרבה כו' והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש" וממשיך "שזה הכלל כולל כו' המנורה והשלחן והמזבח וזולתם, כולם מחלקי המשכן והכל יקרא מקדש". והיינו, שלדעת הרמב"ם, עשיית כלי המשכן לא נמנו כמצוות בפני עצמן, כי הם חלק ממצות בנין בית המקדש.

וחלק עליו הרמב"ן (השגות לסהמ"צ מ"ע לג) וכתב "שאין הכלים חלק מן הבתים". ומה שלא נמנו עשיית הכלים כמצוות בפני עצמן הוא מפני שעשיית הכלים הם הכשר מצוה לעבודה הנעשית בהם, ונכלל במצוות העבודה בכל כלי.

ויש לומר שפלוגתתא זו בגדר כלי המשכן תלויה היא בפלוגתתם בעיקרן גדרו של בית המקדש. דהנה, בגדר בית המקדש והמשכן מצינו ב' דברים כלליים: א. הוא מקום השראת השכינה. ב. הוא מקום העבודה (שעיקרה עבודת הקרבנות).

ומצינו שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן מהו עיקר התכלית במקדש. לדעת הרמב"ן (בפירושו ריש פ' תרומה) "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה" - ענין הא'. משא"כ להרמב"ם (ריש הל' בית הבחירה) עיקר בית המקדש הוא שיהי' "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" - ענין הב'.

ועפ"ז מוכנת בפשטות פלוגתתם בגדר הכלים:

להרמב"ם שעיקר המקדש הוא העבודה, בו, נכללו עשיית הכלים במצוות בנין המקדש,

פנינים

והתחלת העבודה בבית המקדש השלישי במהרה בימינו, יש החושבים שמביאת המשיח ובנין המקדש עד התחלת העבודה בו בפועל עלול להמשך זמן רב.

ויש להוכיח שאין הדבר כן:

ישנם הסוברים שכהן אסור לשתות רביעית יין בזמן הזה, כי במהרה יבנה בית המקדש, ושיכור אסור בעבודה (ראה תענית יז, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"א ה"ז). והנה, להפיג השכרות של יין יכולים ע"י שני אופנים: א. שינה. ב. שהי"י כדי הליכת מיל (עירובין סד, ב. שו"ע אר"ח סצ"ט ס"ב). והשיעור של הליכת מיל הוא י"ח דקות. והשיעור היותר גדול בזה הוא כ"ד דקות (שו"ע שם סתנ"ט ס"ב).

ומזה שכהן אסור לשתות רביעית יין בזמן הזה (לדעה אחת), אף שכדי להפיג יין זה לוקח לכל היותר כ"ד דקות, הנה מזה יש ראיה מוכחת שמזמן ביאת המשיח עד הזמן שיהיו מוכנים לגשת לעבודה בבית המקדש בפועל - ויצטרכו לכהן זה לעבוד בה - הוא זמן מועט ביותר, פחות משיעור הליכת מיל, וזהו לכל היותר כ"ג דקות ונ"ט שניות!

(עי' לקוטי שיהות ח"ב עמ' 618 ואילך)

והמשכן (המשכן במדבר, משכן שילה וכיו"ב). בזמן שלא הי' שם הארון הי' למשכן דין "במה גדולה" בלבד (תוספתא זבחים ספ"ג. וראה גם מאירי מגילה ט, ב). משא"כ בבית עולמים הנה גם לאחר שניטל משם הארון, נשארה שכינה במקום ההוא וקדושתו קדושת עולם (כמ"ש הרמב"ם בספ"ו מהל' בית הבחירה).

ומעתה י"ל, דלאחר שנבנה בית עולמים ונקבעה שם הקדושה לעולם, ממילא אין השראת השכינה תלוי' בארון, ואין מצוה בעשיית הארון. כי כל עיקר עשייתו הוי רק לפעול השראת השכינה כנ"ל. ולכן לא הביא הרמב"ם דיני עשיית הארון בהל' בית הבחירה, ולא מנאה במנין המצוות מכיון שאין בעשייתה מצוה לדורות. וא"ש.

(יעוין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך)

בנין המקדש בפחות

מכ"ד דקות!

ועשו לי מקדש

(כה, ח)

גבי אופן התהליך של ביאת משיח צדקנו

חידושי סוגיות

א

עושיין במקדש כלים

יחקור בהגדרת קדושתם, אם יש להם שם קדושה בפ"ע או דהוו רק פרטים בכללות שם משכן ומקדש לאחר הקמתו / יבאר הנפקותא לדינא ועפ"ז יבאר היטב דיוק ל' הרמב"ם בספר המצוות

עצמה. ובכלל צ"ע, למאי נפק"מ הדגשה זו לדינא.

והנראה בזה, בהקדים דבכל מקום שמצינו במילי דאורייתא כלל המורכב מפרטים מצינו להגדירו בכמה אופנים, כידוע חקירות הגאון מרגצוב בכיו"ב (ראה מפענח צפונות פ"ד ושם נסמן ונתבאר).

דאופן אחד י"ל שכל פרט אינו מציאות בפני עצמו אלא חלק ממציאות הכלל, וכל גדר מציאותו היא מה שע"י התאחדותו עם שאר הפרטים תתהווה מציאות אחת של כלל, ובנוסח אחר: מציאות הפרטים לכשעצמם אינה אלא הכשר בלבד למציאות הכלל. ומעיין דוגמא לזה

בספר המצוות להרמב"ם מ"ע כ כתב וז"ל: "שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהי' ההקרבה והבערת האש תמיד כו' והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש כו' שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן והמזבח וזולתם, כולם מחלקי המקדש, והכל ייקרא מקדש, וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק", עכ"ל. וצ"ב במש"כ "וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק", דמאחר שכל הכלים הם "מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש", שלכן החלקים הם רק פרטים בהמצווה ד"ועשו לי מקדש", מהו שהוסיף שכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק, דמשמעו לכאורה בהיפוך – שכל חלק וחלק מכלי המקדש הוא דבר בפני עצמו ומצווה בפני

הלכות בית הבחירה

יא

מתני' דכלים פ"א מ"ו גבי חלוקת מיני קדושה שונים בין המקומות שבמקדש). והנפק"מ י"ל כשהמשכן הי' מפורק במסעות, או משחרב ביהמ"ק (עיי' סוגיא דזבחים ס, ב ואילך ובמפרשים ומנחות צה, א ואילך באיזה אופן מתבטלת קדושת כללות המקדש), אי קדושת החלקים במקומה עומדת מן התורה (אחר שכבר חלה ע"י הצירוף) או שאי"ז אלא מדרבנן משום שקדושה אינה זזה כו' (עיי' היטב ברמב"ם ונו"כ פ"ו מהל' ביהב"ח הי"ד ואילך). ומעין דוגמא לדבר מכהן שנתחלל אביו מכהונתו דלא נתחלל הבן שכהונתו באה מכח אביו.

ומעין כל החקירה הנ"ל י"ל גבי כלי המשכן (ועיי' בצפ"ע פרשתנו מ, ט ועוד). דאופן אחד אפ"ל דאין בכלים מצ"ע שום חשיבות של קדושה, וגם לאחר שנגמרה עשיית כל הכלים, אי נמי לאחר שהוקם המשכן והוכנסו בו הכלים לראשונה, שאז נעשה חלות ושם משכן ומקדש, מכל מקום אין בכלים עצמם שום חשיבות וגדר קדושה לעצמם, והרי הם כחלקי גוף הבנין, כגון קרשי המשכן ויריעותיו, שאינם אלא חלקים שמהם מורכב המשכן, וה"ה בענין הכלים. והיינו שגדר המשכן הוא שיש בו יריעות קרשים אדנים שולחן מנורה ומזבחות, ומלבד זה אין לכלים שום מהות עצמם (ולדרך זו איסור י"לא יבאו לראות כבלע גו"כ וכיו"ב שאירי לאחר פירוק המשכן אינו בא כתולדה מן הציווי על קדושת קה"ק אלא הוא ציווי חדש לגמרי, שהרי אז נתבטלה הקדושה מכל פרטיו). ואופן שני אפ"ל דכ"א מן הכלים יש בו חשיבות קדושה גם מצד עצמו, אף

באיסורים הוא הגדר דחצי שיעור לדעת ריש לקיש שח"ש מותר מן התורה (יומא עד, א), שהוא כשלעצמו אין לו חשיבות ורק כשמצטרפים שני חצאי שיעור באה לכאן מציאות חדשה של כלל הכלולה מב' החצאים, ואז נוצר ומתחדש האיסור מן התורה. וי"ל נמי דוגמא במצוות, גדר דחוט אחד של ציצית שאין עליו שם בפ"ע אלא כל ענינו הוא מה שמצטרף לעוד ג' חוטים ונעשית מציאות דציצה אחת שלימה (עיי' במפענח צפונות שם ס"ז).

ואופן שני אפ"ל, דכל פרט ופרט הוא גם מציאות תורנית בפני עצמו, אלא שבהצטרפותם יחד של כמה פרטי מציאות תורנית אלו נתהווה נמי ענין חדש שלא הי' כאן כשכל פרט הי' בפני עצמו. וע"ד גדר עשרה לדבר שבקדושה, שגם בכל אחד מישראל בפ"ע יש גדר קדושה לכמה מילי, וכשנאספים עשרה יחדיו מתחדשת גם קדושה הנדרשת לאמירת דברים שבקדושה.

ואופן שלישי אפ"ל, דקודם צירוף הפרטים אין כל פרט מציאות תורנית חשובה בפני עצמו, אבל לאחר שמתאחדים ונעשה מכולם כלל, מקבל כל אחד מן הפרטים חשיבות גם לעצמו. ועד"ז י"ל בחלקי מבנה המשכן והמקדש, שהחצר, אהל מועד וקודש הקדשים, שודאי קודם שישנה מציאות כללות המשכן וקדושתו, הרי אין חלות קדושה פרטית על החצר וכיו"ב, אבל לאחר שהוקם כל המשכן אפ"ל דשוב עיי"ז חלה קדושה גם על חלק פרטי ממנו בפ"ע (ללא כללות המשכן), חצר, אהל מועד וקודש הקדשים (ועיי'

ד"ועשו לשמי בית קדושה" אינו אלא בבנין המשכן עצמו ולא בכלים). איברא די"ל דאינה ראי, ואפ"ל בכמה אנפי: א' דממזבח למדין לשאר כלים. ב' דממזבח נוסף עוד חידוש שצ"ל תחלת עשייתו לשמי, משא"כ במשכן ובכל שאר כלים, וראה מכילתא דרשב"י עה"פ שם: תעשה לי שתהא **חציבתן והבאתן ובנייתן** לשמי. ג' דממזבח יש דין מיוחד שכוונת לשמה תהא בפרטות לשם מזבח, משא"כ בשאר כלים סגי כוונה כללית לשם המקדש.

ובאופן אחר אפ"ל דאכן מחלוקת יש כאן בין רש"י להרמב"ם, ולשיטתייהו אזלי, דהנה יעוי' מש"כ רש"י בפר' תרומה (כה, ט) "וכן תעשו, לדורות, אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כו' **כתבנית אלו** תעשו אותם", והיינו שפירוש "וכן תעשו" קאי על **תבניתם** ולא כמש"כ בקרי"ס הנ"ל דקאי אכוונה לשמה, ולפי"ז באמת לרש"י "ועשו לשמי בית קדושה" אינו אלא בבנין ולא בכלים, ועל כן פירש דממזבח שנאמר בו תעשה לי איכא דין מיוחד שעשייתו צ"ל לשמה, אבל דעת הרמב"ם ברור מללו דבכל הכלים איכא דין לשמה.

ומעתה י"ל דבזה הוא הנפק"מ בין האופנים הנ"ל בגדר הכלים. דלהאופן הא' שגדר הכלים אינו אלא שהם חלק מן המשכן, הרי צ"ל תחלת עשייתן לשמה **שם קדושת המשכן**. ואולי י"ל עוד דלאופן זה, כיון שענינם הוא רק חלק מבנין והקמת כללות המשכן הי' צ"ל דדין לשמה שבהם חל רק כאשר מקימים את המשכן ומכניסים אותן לתוכו ולא מתחלת עשייתן דהוי רק הכשר דהכשר. ולאופן הב' שפרטי

בטרם שהוקם המשכן בשלימותו, אלא שע"י שמכניסים אותם למשכן הם גם פרטים בהשלמת כללות המשכן. ואופן שלישי, דאין בכלים מצד עצמם בעת עשייתם שום חשיבות **בפני עצמם**, אלא שלאחר הקמת המשכן והכנסת הכלים אליו, חלה חשיבות של קדושה על כל כלי וכלי לכשעצמו בנוסף לקדושת המשכן הכללית על כל חלקיו, ויש גדר קדושת **מנורה, קדושת שולחן וכיו"ב**.

ולכאורה יש להוכיח דכלי שבמקדש יש לו קדושה בפ"ע ממש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' תמורה הי"א: כיצד אם הקדיש לבדק הדיכ"א לא ישנה לבדק המזבח. ע"כ. אבל עדיין יל"ע בזה, שמא זהו דוקא גבי המזבח, דאף שגם הוא ככל הכלים בכלל המ"ע הכללית דועשו לי מקדש, יש ענין וגדר מיוחד בו כיון שהקרבת הקרבנות היא עיקר המ"ע דועשו לי מקדש כמ"ש הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה].

ומהנפק"מ ש"ל בין האופנים הנ"ל הוא לענין כוונה לשמה, דכתב הרמב"ם בספ"א מהל' בית הבחירה: אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדש. ע"כ. ובקריית ספר שם: דכתיב את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, משמע דעשיית כל הכלים דומיא דמשכן דעשייתו לקודש מתחלתו, כדמשמע ועשו לי מקדש מתחלת עשייתו יהיה לשם הקודש כו'. ע"כ.

אמנם בפרש"י עה"פ "מזבח אדמה תעשה ליי" (יתרו כ, כא) כתב "שתהא תחלת עשייתו לשמי", דמשמע לכאור' שהוא דין מיוחד רק במזבח (ולפי"ז צ"ל

את המקדש בלילה (שבועות טו, ב, רמב"ם שם הי"ב), דיש לתלות בחקירה הנ"ל אם גם הכלים בדין זה, כי תליא מילתא אי הוי עשייתן בכלל "הקמת המשכן", ועיי"ע].

וזוהו איפוא שנתכוון הרמב"ם במה שהוסיף בסהמ"צ שם לאחר שכתב שהכלים "כולם מחלקי המשכן והכל יקרא מקדש" - "וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק", להורות שאף ש"זה הכלל (מצות ועשו לי מקדש) כולל מינים רבים" היינו שתוכן הציווי דועשו לי מקדש הוא לכתחילה שיעשו משכן שכו"ף ב"ים, הרי לאחר גמר עשייתו, חל על כאו"א מן הכלים ציווי מיוחד (אף שאינו נמנה למצוה בפ"ע) וממילא גם קדושה מיוחדת בפ"ע, ולהכי צריך שתהא כוונתו לשמה בעשיית הכלים באופן זה, וכנ"ל.

הכלים יש להם חשיבות בפני עצמם גם בטרם נעשים חלק מן המשכן (ולכאורה כ"ה דעת הרמב"ן בהשגותיו לסהמ"צ מ"ע ל"ג דפליג על הרמב"ם וס"ל שאין הכלים חלק מן הבית, אלא הם שתי מצוות עיי"ש), וא"כ כוונת לשמה בעת עשיית הכלי צ"ל לשם הקדושה הפרטית של הכלי, לשם קדושת מגורה, לשם קדושת שלחן וכו'. ולאופן הג' דבעשיית הכלים והכנסתם אל המשכן תחול בנוסף לחלות שם קדושת משכן כללית גם שם קדושה על כ"א מהכלים בנפרד, הרי י"ל שלשם חלות ב' מיני הקדושה העתידיים צ"ל תחלת עשייתם לשמם של ב' הענינים, לשמה כללי לשם מצות וקדושת המשכן, ולשמה פרטי לשם הכלי הפרטי.

[ואו"י י"ל גם דנפק"מ בין הסברות הנ"ל גבי דין זמן הקמת משכן, דאין בונין

ב

דין "משוקדים" במנורה לשיטת הרמב"ם

יביא קושיית המל"מ שהצריך הרמב"ם משוקדים גם בששת הקנים אף שהספק שאין לו הכרע הוא רק בקרא דקנה אמצעי, וידחה תירוצי המפרשים / יסיק ביאור מיוחדש דלהרמב"ם ה' הכרח דודאי כל המנורה צ"ל משוקדים והספק הוא רק לענין פירוש הכתובים

דששת הקנים כו' ומסיים "והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן". והביא ע"ז הכסף משנה בשם מהר"י קורקוס: "כתב כן רבינו

ברמב"ם ה' בית הבחירה פ"ג ה"ב מפרט מנין גביעים כפתורים פרחים שבמנורה, הן דקנה אמצעי (גוף המנורה) והן

כולהו גביעים כפתורים ופרחים דמנורה בעו משוקדים משום דאין הכרע אהיכא קאי, הכי נמי כולהו דקנים בעו משוקדים". אבל לכאורה אין פירושו מובן, לדבריו נמצא שמצד הסברא "דמאי שנא מנורה גופא מקני מנורה" מתהווה ספק בשני הכתובים, גם בקרא דששת הקנים גופי [היינו כמו שביאר, דאם ננקוט דמשוקדים האמור בקנה אמצעי לא קאי אלא אכפתורי ופרחי, הי' צריך לדחוק ולומר שגם בקרא דששת הקנים - "קאי משוקדים אסיפי דקרא דכפתור ופרח"], ולהכי מספיקא עבדינן משוקדים גם בששת הקנים. והוא דוחק גדול, כי תמוה שמחמת הסברא ד"מאי שנא כו" נדחוק בפסוק "שלושה גביעים גו" ונפקיעהו מפשוטו. ועוד ועיקר דמצינו להדיא בכמה דוכתין דהספק הוא רק בקרא אחרינא דקנה אמצעי - ראה ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז, ברייתא דמלאכת המשכן פ"י, ועוד. ולהכי נראה יותר לפרש כוונת התוס' דבקרא דששת הקנים גופי' ליכא שום ספיקא ד"משוקדים" קאי רק אגביעים כיון שהפסיק הכתוב ב"בקנה האחד" לפני "כפתור ופרח", אלא הספק הוא רק בקרא דקנה אמצעי, דמחד י"ל ד"משוקדים" קאי א"כפתור גו", כדמשמע מזה ד"איכא אתנחתא בגביעים" (ואזי אינו כששת הקנים שהגביעים הם משוקדים), או שנאמר ש"משוקדים" קאי אגביעים כי כן נלמוד מהכתוב דששת הקנים שבו "מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים". והדרא קושיין לדוכתא, בשי' הרמב"ם שהצריך לעשות הכפתורים והפרחים דששת הקנים משוקדים.

והנראה בזה בהקדם הביאור
בברייתא הנ"ל ד"משוקדים" אין לו הכרע,

מדאמרינן בפרק הוציאו לו (יומא נב, סע"א ואילך) ה' מקראות אין להם הכרע ואחד מהם משוקדים [ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתורי ופרחי"] דמספקא לן אי קאי אגביעים או אכפתורי ופרחי, ולכך מפרש אתרווייהו דמספיקא עבדינן כולהו משוקדים, שאף אם יעשו משוקדים ואין צריך להיות משוקדים אין בכך הפסד, אבל אם יניח מלעשות משוקדים אם צריך משוקדים איכא קפידא. ובמשנה למלך הקשה, דהלא הספק אינו אלא "בקרא דובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתורי ופרחי דמיירי בגופה של מנורה", אבל גבי "כפתורים ופרחים בששת הקנים" (שלושה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח) "מספקא לי" אי בעינן משוקדים כיון דהפסיק "בקנה האחד" בין "משוקדים" ל"כפתור ופרח", דאלת"ה ה"ל למימר שלשה גביעים בקנה האחד משוקדים כפתור ופרח, וא"כ למה כתב כאן הרמב"ם ש"הב"כ משוקדים". והשאייר בצ"ע.

והמבי"ט בקרית ספר כאן תירץ ע"פ פירוש התוס' (ביומא שם) בטעם ש"משוקדים" אין לו הכרע, דהספק הוא משום דאיכא אתנחתא בגביעים [גבי גוף המנורה, קנה אמצעי], ובמנורה ארבעה גביעים, ומשמעו משוקדים כפתורי ופרחי, וקרא אחרינא מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים דכתיב [גבי ששת הקנים] שלשה גביעים משוקדים, ולהכי אין לו הכרע. היינו שהספק הוא מחמת הפתירה שבין קרא דקנה האמצעי לקרא דששת הקנים. ולהכי (כל המבי"ט) "עבדינן לכולהו דקני המנורה נמי משוקדים. . . דמאי שנא מנורה גופא מקני מנורה. . . אי

הלכות בית הבחירה

טז

הספק ממנורה שעשה משה - הכריחו את הרמב"ם לנקוט (א) דבפועל ממש הי' במנורת משה "הכל משוקדים", (ב) ומאידך לא הי' זה מחמת ספיקא שנולד ולחומרא, אלא מצד הדין וההלכה (מטעם המבואר לקמן). ומעתה, "אין לו הכרע" אינו ספק בדין איזה חלקים מהמנורה צ"ל משוקדים, דודאי למעשה הדין הוא דהכל משוקדים, אלא רק יש ספק בפירוש הכתובים בלבד אי תיבת משוקדים קאי אלפניו או אלאחריו, אבל אין מזה נפקותא לדינא דודאי צ"ל הכל משוקדים (ונמצא דשוה הספק שבכתוב זה לספק שבשאר כתובים שבברייתא, שאינו שייך לדינא כנ"ל).

וביאור הדבר, דהענין ד"משוקדים" אינו דין בצורת המנורה [שעל כותלי הגביעים כו' צריכות להיות בליטות בצירור של שקדים - ע"ד צורת גביעים כפתורים ופרחים], אלא כדיוק ל' הרמב"ם "והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן", פירוש דזהו דין באופן עשיית המנורה, ש"משוקדים" הוא אופן עשי' מיוחד. וכמו שביאר הרמב"ם בפירוש המשניות ספ"ג דמנחות: "משוקדים. . . מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש כו' כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר". כלומר, כיון שהגביעים כו' הם גנוי המנורה, לכן ציוותה תורה שיעשה הדבר באופן של "משוקדים", שזוהי אומנות העושה את ציור הגביע וכו' בתכלית הגוי והיופי. ומעתה מובן, שלאחרי גגילה הכתוב דנוי המנורה דורש מעשה אומנות באופן של "משוקדים" - אין מקום להלך באותה המנורה בין הגביעים לכפתורים ופרחים,

דלכאורה, איך ייתכן לנקוט דהתורה (המורה את המעשה אשר יעשון) כתבה דין באופן שאין לו הכרע, כך שיתווה מן הכתוב גופא ספק ולא ידעו איך לקיים את המצוה (משא"כ שאר הכתובים שאין להם הכרע התם אינם נפק"מ לדינא, עיי"ש).

ולא הכי צריך לומר שב"אין לו הכרע" אין הכוונה שמלכתחילה ובעצם לא הכריעה התורה, אלא ודאי אמרה תורה כיצד לעשות את המנורה באופן מסויים וכן עשה אותה משה בפועל, והספק נולד בזמן מאוחר. אלא שא"כ יוקשה אימתי נולד הספק מאחר שתמיד היתה מנורה במשכן ומקדש (ומנורה שעשה משה היתה עוד מאות בשנים, עיי' מנחות צח:). ואין לומר שהספק נתווה בגלות בבל (עיי' בסוגיא דיומא לעיל מיני' גבי אמה טרקסין כו'), דהא נוסף על הדוחק שבדבר, כי בין העולים עם עזרא היו רבים מהכהנים גו' הזקנים אשר ראו את הבית הראשון" (עזרא ג, יב), הנה עוד ועיקר, דלא אישתמיט בשום דוכתא לומר שהי' שינוי בצורת המנורה בין בית ראשון לשני, שדוקא בשני הי' "הכל משוקדים". גם אין לומר דהספק נולד רק אצל תנא דברייתא, כי א"כ מה לו להרמב"ם לציין עפ"ז דין במנורת ביהמ"ק שנעשית כולה משוקדים כו' בשעה שהספק נולד רק לאחר החורבן, ומאידך לעתיד לבא אהרן ומשה עמנו וכבר ישמיענו הדין (כמבואר בכג"ד ביומא ה, ב).

ולא הכי נראה דהיא הנותנת, דכ' הקושיות הנ"ל על ברייתא דאין לו הכרע, (א) איך אפשר שהציווי לא נאמר באופן דברירא מילתא (ב) למה לא נתברר

(א) חיוב "משוקדים" בתור ציווי פרטי במנורה – וציווי מפורש זה שבכתוב קאי או על הגביעים או על הכפתורים ופרחים (באופן ש"אין לו הכרע"); (ב) מחמת הציווי הכפלי ד"ואנוהו", "כל חלב לה" – שמצד זה החיוב ד"משוקדים" הוא על הגביעים כפתורים ופרחים בשווה. ולפי אופן זה לכאורה אכן יש נפק"מ להלכה בספיקא ד"אין לו הכרע", כי "משוקדים" האמור במנורה להדיא הוא דין לעיכובא, אבל חיוב דזה א-לי וכל חלב הוא חיוב רק לעתחילה. אבל בכל אופן, גם לדרך זו לא הי' אפשר לברר הספק מהמנורה שעשה משה, כי אי אפשר הי' לידע איזה חלקים הם "משוקדים" מחמת הציווי (בכתוב שבמנורה), ואיזה מהם מחמת החיוב הכללי הנ"ל.

ומיושבת היטב שיטת הרמב"ם מקושיית המל"מ, דכנ"ל גם ששת הקנים צ"ל משוקדים אף דליכא ספק בקרא דששת הקנים, כי אין החיוב מחמת ספק אלא מעיקרא דינא, כנ"ל בארוכה.

ומילתא דפשיטא היא שיש בכך בנין אב שבצ"ח חלקי המנורה צריכים להיעשות ע"י מעשה אומנות זה (ומעתה גם יתיישב היטב מה שכתבו הקרית ספר והמעשה רוקח דהסברא נותנת שצ"ל הכל בשוה כו'). ומה שפירש הכתוב דבר זה רק בפרט אחד של המנורה (או בהגביעים או בהכפתורים ופרחים), אין הכוונה בזה לאפוקי השאר, אלא אדרבה: הכתוב בא ללמד מפרט זה על שאר הפרטים, כדמצינו בכמה מקומות.

[ואולי י"ל באופן אחר קצת, דכיון ש"משוקדים" הוא ענין של נוי המנורה – חל בדרך ממילא חיוב לעשות את המנורה "משוקדים" (לא רק מחמת הציווי המפורש שבמנורה, אלא) גם מחמת הציווי הכפלי דזה א-לי ואנוהו – דיו נאה כו' (שבת קלג:), ודין "כל חלב לה", כמ"ש הרמב"ם בסוף הל' איסורי מזבח ד"כל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב" (ועאכו"כ בנדו"ד, בענין כלי המקדש) צריך שיהי' "מן היפה המשובח ביותר . . . מן הנאה והטוב" (ומפשטות ל' הרמב"ם משמע שהוא דין דאורייתא. ועיי"ע לקו"ש חכ"ז ויקרא ב). והעולה מזה, דבחיוב "משוקדים" יש ב' דינים:

ג

דין גניזת הארון לפני חורבן הבית

ביא ביאור היעב"ץ במה שהאריך הרמב"ם בתיאור גניזת הארון להכריע דנגנז במקומו, ויקשה דעדיין לא נתבארו הרבה דקדוקים בל' ההלכה / יחדש דלהרמב"ם הארון הוא מצורת הבית עצמו ולא מכליו ועפ"ז מיישב שפיר כללות ההלכה דבזה מבואר איך היתה צורת הבית שלימה אף בבית שני שלא חזר בו הארון

להכניס עצמו להכריע בפלוגתא זו בלי נפקותא לדינא. וכתב ליישב ד"צורך גדול יש לרבינו בדבר זה לפי שיטתו שתפס לו לקמן בפ"ו מהלכות הללו . . שקדושת הבית לא בטלה . . דסבר רבינו דהך מילתא דקדושת הבית אזלא כמאן דס"ל ארון במקומו נגנז . . ועכ"פ לענין ביאת מקדש מסתברא דבהכי תליא, דהא כתיב מבית לפרוכת אל פני הכפורת וכו'. פירוש, דרצה להכריע שנגנז במקומו (ולא בלשכת העצים כאידך מ"ד) כי רק להך מ"ד יש איסור ביאת מקדש בזה"ז.

איברא דצ"ע בתירוץ זה, דהא הרמב"ם עצמו הטעים כבר מה שפסק שם גבי קדושת הבית בזה"ז שהוא "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה", והיינו דאינו שייך רק להארון ולמקומו אלא הוא ענין רוחני הנמשך מקדושת השכינה שהיתה שורה בכל הבית ע"י הארון. גם קשה דלביאור

איתא ברמב"ם רפ"ד מהל' ביהב"ח: אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעלי' ה' הארון מונח כו', ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה, שנאמר ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם וגו', ונגנז עמו מטה אהרן וכו' וכל אלו לא חזרו בבית שני. ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש כו'. ע"כ.

ומקורו בסוגיית הגמרא ביומא נב, ב. וכבר תמה בזה היעב"ץ על אתר, מה ראה הרמב"ם להביא בהלכותיו סיפור מאורעות זה ולמאי הלכתא. ומה גם שמקום גניזת הארון במחלוקת שנוי, כמבואר בהמשך הסוגיא דיומא, ולמה נצרך הרמב"ם

הקדשים עצמו ויצירת "צורת הבית" כהלכתה, דעייז נעשה "בית לה", כמ"ש בפ' תרומה "ונועדתי לך שם".

אלף שמעתה עולה פליאה עצומה, דנמצא שבבית שני שלא הי' הארון במקומו נחסר מבנין קדה"ק עצמו, וצורת הבית לא היתה שלימה, כי בניית קודש הקדשים היא "עיקר בבנין הבית" (כלשונו בפ"א). והוא הוא מה שהאריך הרמב"ם בהלכה דידן, להסיר פליאה זו.

דהנה הרמב"ם טרח כאן להאריך בכמה פרטים, ונראה שהוא שלא לצורך ואין בזה נפקותא. מה שפירש דבניית המקום לגנוז בו הארון היתה ע"י שלמה המלך, וגם הוסיף דהמקום שבנה הי' "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות", וגם הדגיש ד"יאשיהו המלך צוה וגנוזו, ולא נתספק לומר ד"יאשיהו גנוזו, וכן ייתר בלשונו "וגנוזו במקום שבנה שלמה" ולא "וגנוזו שם", ועוד הצריך עצמו להביא רא"י מן הכתוב על כל זה, ואף גם זאת – לא נסתפק רק בלשונות הכתוב המוכיחים הא דהארון נגנוז ע"פ ציווי יאשיהו כו', אלא טרח להעתיק גם שהציווי נאמר "ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה", וגם המשך דברי יאשיהו אחר ציוויו זה, "אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה'א", שכל זה אינו שייך כלל להוכיח הא ד"יאשיהו המלך צוה וגנוזו במקום שבנה שלמה". ובכלל צ"ע מהו שכתב גבי שלמה "וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום", דמשמע שבנאו למקום זה על דעת עצמו כיון שידע שסופו ליחרב, ותימה

היעב"ץ לא הי' צריך להאריך כ"כ בתיאור גניזת הארון, וכדי להכריע לענין מקום הארון בזה"ז הו"ל רק לפרש הא ד"ארון במקומו נגנוז" ותו לא מידי (ואדרבה, העיקר חסר מן הספר כי בלשון הרמב"ם גבי שלמה ש"בנה בו מקום לגנוז בו הארון" אפ"ל ד"בו" קאי על הבית ולא על מקום הארון לבדו). ועוד יוקשה, דא"כ אמאי לא הביא ע"ז הכתוב שהביאו בסוגיא דיומא שם "ויהי שם עד היום הזה" (מלכים א ח, ח), דבו נתפרש הא דאף בזה"ז נמצא הארון במקומו, והרי להיעב"ץ עיקר הנפקותא מהא ד"ארון במקומו נגנוז" הוא לענין הכניסה בזה"ז. גם לא מצינו בתיורצו שום מזור על זה שהרמב"ם אף הזקיק עצמו להכריע גם גבי הפלוגתא ביומא ע"י מי נגנוז.

והנראה בהקדים דלכאורה הלכה זו הביאה הרמב"ם שלא במקומה, דסדר דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה הוא שבפרק א הזכיר רק דברים שהן עיקר בבנין הבית, קודש וקודש הקדשים ואולם כו', ואח"כ המשך לפרט כלי הקודש ומקומן ונמשך בתיאור צורת כל אחד מהם עד סוף פרק ג, ובפרקין (פ"ד) איירי בצורת הבית גופא, ההיכל והשערים וכו' – ותמוה מה מקום הלכה דידן שאיירי בארון שהוא מב"י המקדש בפרק שמדבר בצורת הבית. ולכך יש לחדש דלהרמב"ם דין זה שמקום הארון בקדה"ק הוי דין בכללות צורת הבית, ובזה נשתנה הארון משאר כלים דאין זה רק כלי שמקומו בקדה"ק (כמקומות שאר כלים) אלא הנחת הארון שם הוי חלק מבנין המקום דקודש

הרי בניית מקום הגניזה היתה נחשבת חלק מן הבני' עצמה. פירוש, דע"י שידע שלמה בעת בנייתו מטרת בני' זו דחפירת המטמוניות (שבודאי היתה ע"פ הציווי), אזי בעת הבנין נתקדש המקום כראוי לשם קדושת ארון. ולכך הדגיש צורת המקום, "מטמוניות עמוקות ועקלקלות", היינו דבוננו של המקום כבר ידעו בו שלגניזה נועד. וזהו "יאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה", דבזה מוכיח דגניזת הארון לא היתה "בדיעבד" אחר שכבר נחרב הבית והוצרכו להציל הארון, אלא בימי יאשיהו הרבה קודם החורבן, בזמן שלא בא הבית לכלל שום סכנה כידוע תוקף יד ישראל בימי יאשיהו. והוסיף, דאופן הכנסת הארון למקום זה הי' בדומה להכנסתו למקומו הגלוי ע"י שלמה, דבשניהם הי' הדבר ע"י המלך, "יאשיהו המלך צוה כו'", בדומה להכנסתו בקדה"ק ע"פ ציווי שלמה מלך ישראל. ותו, שבשניהם ציוו ההכנסה להיות ע"י העובדים במקדש, כי צורך מקדש הוא, וכשם שבימי שלמה הכניסוהו הכהנים (מלכים א שם, ו), כן אצל יאשיהו הכניסוהו ה"לויים המבינים כו'", וזהו שלשון יאשיהו בציוויו היתה "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה", דפעולת הכנסה זו לא היתה בדרך פילוק ונטיילת הארון ממקומו, כ"א אדרבה - ע"ז נתנוהו והכניסוהו בבית המקדש, במקומו האחר שנועד לו. וזהו שהביא סיום הכתוב ד"אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה"א", היינו שאף שע"י גניזת הארון תחסר העבודה שע"י המשא בכתף, מ"מ, לא נחסר ע"ז כלל מן העבודה שבמקדש כיון שנשאר הבית

דהא כל מה שנבנה בבית הי' ע"פ הציווי, "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דה"א כה, ט), ולא מדעתו.

א"ל י"ל דעיקר כוונת הרמב"ם כאן היא לא להכריע בפלוגתת הש"ס מהו המקום שבו נגנז, אלא לחדש דינא בבנין הבית, דגניזת הארון לא נעשתה רק באופן ד"בדיעבד" בעת החורבן כשלא היתה ברירה בידם, אלא שכבר בעת שנבנה הבית נקבע מתחילה להיות בבניינו מקום המיועד להיות הארון מונח בו אחר שיחרב, וכאילו נאמר דמראשית הבנין היו לארון ב' מקומות בבית, מקום גלוי ע"ג אבן השתי, ומקום גנוז "במטמוניות עמוקות ועקלקלות". היינו שהמקום הגנוז אינו מקום שגלה אליו הארון אלא הוא אחד מן המקומות שנבנו בבית עבור הארון מתחילתו, דשלימות בנין הבית הוא שיש בו עוד מקום (בקדש הקדשים) בשביל הארון אחר שייגנז, כי ע"י בניית מקום הגניזה נובטח שקדושת המקדש (ע"י הנחת הארון בו) תשאר לעולם. וממילא כשם שבמקום הגלוי אמרינן כנ"ל שהנחת הארון בו היא חלק מבנין הבית כנ"ל, אף הנחת הארון במקום הגנוז אינה פעולה לצרכי הארון לבדו, לשמרו ולהצילו, אלא הוא מדיני בנין הבית, כי מקום הגניזה אף הוא חלק מן הבנין, כנ"ל.

וזהו "ובעת שבנה שלמה כו' וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום כו'", דאין הפירוש בזה לומר שבנה מקום זה על דעת עצמו ח"ו, רק בזה רצה לבאר דכיון שכבר בעת הבני' הי' ידוע שסופו ליחרב

דהאורים ותומים היו בעצמם ובשלימותם בבית שני, כמ"ש המפרשים (באר שבע סוטה מח, א. ועוד) שלדעת הרמב"ם אבני החושן הם האורים ותומים (ולא שם המפורש שהי' חסר בבית שני), וחזינן דאף שנשתנו שינוי גדול שלא היו משיבין כו' ופעולתם לא היתה בגלוי, אעפ"כ היו שלמים כמקודם ויכלו להשלים מנין בגדי כהן גדול, כסיום הרמב"ם כאן. והוא הדין בארון, שאף שאינו נראה כלל והוא גנוז, אעפ"כ לא נשתנה עי"ז מאומה מגדרו להשלים צורת הבית.

בשלימותו כמקודם, ולזה "עתה עבדו את ה'א" בעבודת המקדש.

וי"ף דוהו שסיים הרמב"ם בהלכה זו דאף אורים ותומים שוו לארון שלא חזרו בבית שני, דלכאורה אין לזה מקום בהלכות בית הבחירה דמיירי בצורת הבית ולא בבגדי כהונה (שמקומן בהל' כלי המקדש והעובדים בו, בפרט ששם חוזר וכותב זה (פ"י ה"י)). אלא דבזה הוסיף נופך לבאר חידושו דאף שהארון הוא מן הבנין עצמו מ"מ לא נחסר מן הבנין בבית שני בהיות הארון גנוז ונסתר – דדוגמא יש לדבר מאורים ותומים, דהנה הרמב"ם ס"ל

ד

בגדר אמה טרקסין לשיטת הרמב"ם

יסיק גדר מחודש לשי' הרמב"ם דהכותל שעשו בין הקודש לקה"ק אינו רק בגדר מחיצה להבדיל או מסך כנגד הארון, אלא מקום ממש בפ"ע במקדש; ועפ"ז מיישב כמה קושיות ודיוקים בדברי הרמב"ם

אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שני פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון. ובכס"מ כתב גבי הספק דבית שני שהזכיר, דמקורו בירושלמי כלאים פ"ח ה"ד: אמה

כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ב: בבית ראשון הי' כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל הי' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים

הלכות בית הבחירה

כא

"ולהוסיף על עובי" [כדי שיעמוד] א"א דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", אבל את"ל דלפי הרמב"ם הא דמוסיפים במדה בשטח שהוא בין הקדש וקדה"ק אינו שייך ל"הכל בכתב גוי", א"כ למה לא הוסיפו במדה ד"אמה יתירה" עוד קצת והיו בונים כותל ממש.

ועוד צ"ע בשיטת הרמב"ם, דהנה התוס' ביומא הקשו מדוע הוצרכו לב' פרוכות ולא עשו פרוכת אחת שעובי' אמה, ותירצו דמשמע להו לרבנן פי' דקרא "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש גוי" שמצד החיצון של הפרוכת המבדילה היא קדש ותיכף מתחילת עובי' ולפנים היא כבר בתוך קדש קדשים (היינו דגופה של עובי פרוכת היא כבר מכלל שטח קה"ק) ולהכי לא מצי למיעבד פרוכת אחת שעובי' אמה ולאוקומה במקום אמה טרקסין, כי אם אמה טרקסין קדושה כלחוץ נמצא דעובי הפרוכת אינו במקומו, משא"כ בב' פרוכות ניחא, דחדא אוקמוה בתחילת מקום אמה טרקסין (היינו שתפסה מקצת מן האמה) והשניי' היא מיד במקום שנגמרת אמה טרקסין ועובי' בתוך קדש הקדשים עצמו (ונמצא שבין הפרוכות יש קצת פחות מאמה), וא"כ אם אמה טרקסין כלחוץ הרי "והבדילה" מתקיים בפרוכת הפנימית ואם אמה טרקסין כלפנים מתקיים שפיר בפרוכת החיצונה. אמנם, מדברי הרמב"ם "הניחו אמה יתירה בין הקדש כו' וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון", היינו אמה גמורה, מוכח דלא ס"ל כהתוס' שגוף הפרוכת המבדילה צ"ל בשטח קודש הקדשים; ולדידי' הדרא קושיית התוס' מאי טעמא לא עשו פרוכת אחת שעובי' אמה.

טרקסין מה מבפנים או מבחוץ כו' א"ר יוסי מן מה דכתיב "וארבעים באמה" כו' הדא אמרה מבפנים כו', והכתיב "ויעש את בית קדה"ק" כו' הדא אמרה מבחוץ. ע"כ.

והנה שקו"ט בגדר אמה טרקסין אשכחן גם בבבלי יומא נא ע"ב ואילך, וע"פ המתבאר שם עולה דלא הי' מספקא להו בגוף מקומה של אמה זו, ובודאי היתה אמה נוספת בין כ' אמה דקה"ק למ' אמה דהקודש, ורק מספקא להו רק בדין מקום זה, "קדושת"י אי כלפנים אי כלחוץ", ולהכי בבית שני (שלא היו יכולים לעשותו כותל מצד גובה הבית כדלקמן) הילכך "עבוד שתי פרוכות" וביניהן אויר אמה טרקסין. ונמצא לפ"ז שלהבבלי לא הוסיפו כלום במדת הבנין מחמת ספק ורק שהוצרכו לעשות שני פרוכות במקום הכותל.

אבל הרמב"ם נקט כדברי הירושלמי ש'נסתפק להם אם עובי הכותל הי' ממדת הקודש או ממדת קודש הקדשים, לפיכך עשו כו' אמה יתירה בין הקדש ובין קדה"ק". ולכאורה צע"ג בשיטה זו, היאך היו רשאים להוסיף על מדת הבנין, ד"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", ובאו ושינו בבית שני להוסיף אמה חדשה בין מ' של קודש לכ' של קודש הקדשים. וממנ"פ, את"ל דזה לא הוי שינוי - שוב יוקשה אמאי לא בנו כותל ממש בבית שני ורק עשו ב' פרוכות. דהנה, בבבא בתרא ג סע"ב איתא הטעם שלא עבוד אמה טרקסין בכותל ממש, לפי שכותל דעובי אמה אינו יכול לעמוד בגובה של יותר משלשים אמה, ופרש"י בסוגיין דיומא

"ושמת שם את ארון העדות ופכות על הארון את הפרוכת". והיינו דב' ענינים איתנהו בה: מחיצה מבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים, וגדר מסך על הארון.

ומעתה מצינו לחקור בדין אמה טרקסין שבבית ראשון, דלפום ריהטא מאחר שמקום אמה זו הי' במקום פרוכת דמשכן ורק שהי' זה כותל בנוי, צ"ל שגם בו היו ב' ענינים אלה, מחיצה בין קודש ובין קודש הקדשים, וגם מסך על הארון, וזהו גם פירוש תיבת "טרקסין", כמו שהביא רש"י בסוגיין מירושלמי שפירושה "לשון פנים וחוק", ובתוס' כתב "וי"מ מלשון טרוקו גלי שסגור הי' לפנים הימנו הלוחות שניתנו בסיני", דלהפירוש שזהו "פנים וחוק" י"ל בפשטות שהוא מטעם שזהו כותל המפסיק בין פנים וחוק, קודש הקדשים וקודש, והפירוש שהובא בתוס' הוא (בעיקר) מטעם זה שהוא מסך על הארון [היינו דהחילוק בין רש"י לתוס' הוא מהו העיקר מב' הדברים, מחיצה או מסך]. והנה אי נקטינן ב' גדרים הנ"ל שבפרוכת (ואמה טרקסין), נמצא שענינה הוא פרט וטפל לחלק אחר שהי' במשכן ובמקדש - שכל גדרה הוא להיות מחיצה המשמשת את קודש הקדשים או מגינה על הארון.

וי"ף דהרמב"ם ס"ל באופן מחודש בזה, דלא הרי אמה טרקסין שבמקדש כהרי פרוכת שבמשכן, דאף שהפרוכת אכן כשמה כן היא, שמשמשת רק כמחיצה או כמסך לדברים אחרים, מיהא אמה טרקסין שנבנתה אח"כ יש בה גם גדר של מקום בפני עצמו במקדש, שהיא חפצא בפ"ע,

והנראה בכל זה בהקדים דבהמשך דבריו כתב הרמב"ם "אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם וגו'", ובכסף משנה שם פי' "נראה דלמשכן קרי מקדש ראשון דאילו בבית ראשון לא הי' פרוכת אלא כותל". וכבר הקשו (בהגהות הר"י עמדין לרמב"ם ועוד), דהא מקרא מלא דבר הכתוב בדברי הימים (בג, יד) "ויעש את הפרוכת", דגם בבית ראשון היתה פרוכת. וכן איתא להדיא ביומא נד ע"א ובפיה"מ להרמב"ם מדות פ"ד מ"ז. ויש שתירצו (עיי' עזרת כהנים מדות פ"ד מ"ז אות ב, ועוד) דפשיטא שגם הכס"מ ס"ל שלהרמב"ם היתה בפתח האמה טרקסין פרוכת אלא שכאן קאי בגדר דפרוכת מדין מחיצה, כמו בבית שני, דגדר זה ילפינן מקרא ד"והבדילה הפרוכת לכם גו'" גבי המשכן, משא"כ בבית ראשון ההבדלה היתה ע"י כותל בנוי ומחיצה גמורה והפרוכת היתה רק משום צניעות, כדאיתא ברש"י מנחות צח ע"א, ולהכי אין ענין להזכיר פרוכת דבית ראשון כאן (בניגוד לפרוכת דבית שני), ו"אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת כו'" כוונתו לפרוכת דמשכן שאף היא משום והבדילה. ועדיין צע"ק הצורך להזכיר הניגוד בין בית שני להמשכן בזה.

ולזה נראה לבאר בזה ביאור חדש בגדר אמה טרקסין לדעת הרמב"ם. דהנה, לענין פרוכת זו מצינו בקרא כמה לשונות, בציווי הראשון נאמר "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", אבל לאח"ז בציווי הקמת המשכן נאמר

הלכות בית הבחירה

כג

קדושתו מובדלת מכל הקדושות שלמטה הימנו (ודו"ק היטב בזה בל' המשנה דכלים שם). ולפיכך אין די בזה שההבדלה תהא רק ע"י מחיצה דכותל (כשאר ההבדלות בין ב' מקומות), ובעינין (בביהמ"ק שקדושתו קבועה) שיהי' דוקא מקום בפ"ע שהוא כעין "מומצע" בין קודש וקודש הקדשים, ומקום זה הוא המבדיל ביניהם.

ובזה יש לבאר, דהרמב"ם ס"ל, שגם בבית שני שלא עשו כותל, היו חייבים להניח אמה זו של מקום ה"דביר", שזהו אחד מגדרי "בית המקדש", שצ"ל מקום בפ"ע - רוחב אמה - בין קודש וקודש הקדשים. וענין זה מדוייק בלשון הרמב"ם בהלכה זו, שכתב "ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" - דלכאורה אריכות לשון הרמב"ם "כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" היא ייתורא דלישנא - אלא שבזה בא ללמדנו, דגדר בית המקדש גופי' מחייב להניח אמה זו.

וזוהו גם הטעם שלא עשו פרוכת אחת שעובי' אמה אלא "עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל" - כי הכוונה בזה שעשו הפרוכות לא היתה (רק) לשם עשיית מחיצה והבדלה בין הקודש וקודש הקדשים, אלא לשם עשיית מקום ה"דביר". דבזה מבואר שפיר מה שעשו שתי פרוכות מב' הצדדים, שע"ז נתייחד מקום אמה זו בפני עצמו [וע"ד פירוש רש"י בסוגיין]ועבוד שתי פרוכות - לקלוט ביניהן אויר מקום המחיצה". משא"כ אם

אלא שהיתה משמשת ג"כ להבדלה ומסך, היינו דזהו רק פעולתה אבל אינו מעצם גדרה. והכי משמע מזה שנקרא מקום זה בקראי בשם בפ"ע "דביר", כמבואר בסוגיין.

ובטעמא דמילתא יש לומר - ע"פ דברי הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה "מ"ע לעשות בית לה' כו' ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה כו'", ונת' כבר במ"א שכוונת הרמב"ם בהדגשה זו (שהמשכן הי' רק "לפי שעה", דלכאורה מאי קמ"ל) - שבזה מגדיר יסוד החילוק שמצינו בכמה דברים בין המשכן שעשה משה ובית המקדש, שהמשכן הי' רק "לפי שעה" משא"כ בית המקדש הוא בית ובנין קבוע. ואכ"מ. ועד"ז בעניננו, דבמשכן שהי' רק בנין עראי הרי הדבר המבדיל בין הקודש וקודש הקדשים (ומגן על הארון) לא הי' חלק מגוף הבנין, אלא רק "פרוכת", ששם זה מורה שאינו דבר קבוע בגוף הבנין, אלא מחיצה בשביל פעולת ההבדלה (או הגנה על הארון); משא"כ בבית המקדש, שהי' בנין קבוע "הי' כותל מבדיל כו' עביו אמה", ד"כותל" לאו דבר עראי הוא, אלא חלק מעצם הבנין. ויש על מקום זה שם בפני עצמו - "דביר".

ובסגנון אחר י"ל דהנה קדה"ק חלוק בקדושתו מכל חלקי הבית, שהוא גדר קדושה שלמעלה מכל מקומות המקודשים (עיי' בענין עשר קדושות - כלים פ"א מ"ז ואילך); וגדר קדושתו אינו רק עוד דרגא אחרת בקדושה, בדוגמא לשאר הקדושות שכ"א מהן מקודשת מדרגא שלמטה ממנה, אלא

כיון שהיו חייבים לעשות מקום קבוע של אמה בין קודש וקודש הקדשים, ולא היו יכולים לעשותו ממדת הקודש או ממדת קודש הקדשים (כבבית ראשון) כי "נסתפק להם אם עובי הכותל הי' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים" [ואם יעשהו בקודש או בקדה"ק, אפשר שהם מגרעים ממקום הקודש או ממקום קודש הקדשים] - היו מוכרחים מצד דינו ד"אמה טרקסין" להניח "אמה יתירה".

ומעתה מבואר לנו היטב גם סיום דברי הרמב"ם "אבל במקדש ראשון [דהיינו המשכן, לפירוש הכסף משנה] לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו'", שבזה כוונתו להדגיש שעשיית שתי הפרוכות בבית שני הוא (לא עשיית הבדלה בין קדש וקדה"ק, אלא) ייחוד מקום האמה טרקסין, שלכן הוצרכו לעשות בבית שני שתי פרוכות דוקא, דלא כ"במקדש ראשון - המשכן - (ש)לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד [כיון שגדר פרוכת המשכן הוא כמון שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו'".

היתה רק פרוכת אחת (גם אם עובי' אמה), הרי נוסף ע"ז ש"פרוכת" הו"ע עראי כנ"ל, הרי ע"י פרוכת אחת שעובי' אמה לא נתייחד מקום זה כמקום נפרד בפ"ע.

וזהו גם סברת גוף הפלוגתא הנ"ל בין הרמב"ם והתוס' במקום פרוכות אלו, אי היתה ביניהן אמה שלימה או לאו, דהא לשיטת התוס' שענינן של פרוכות אלו הוא מצד "והבדילה הפרוכת גו'", וההבדלה צ"ל בפרוכת גופא, הרי הפרוכת החיצונה צ"ל דוקא במקום אמה זו, כדי "שמצד חיצון של פרוכת יהא קדש ומתחילת עובי' ולפנים יהא הכל קדש קדשים"; משא"כ לשיטת הרמב"ם, עיקר עשיית פרוכות אלו היתה לייחד מקומה של האמה טרקסין, וא"כ אדרבה, צ"ל "ביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון".

ובזה אתי נמי שפיר הא דלא עשו כותל רחב יותר בבית שני, אף שהניחו אמה יתירה (יותר ממקדש ראשון), כי גם הרמב"ם ס"ל שלא הותר להם להוסיף אתם ברוחב הבנין; אלא שבנוגע לאמה זו,

שמירת המקדש לשיטת הרמב"ם

חוקר אי השמירה היא דין בחפצא דביהמ"ק דהוי חשיבות הבית וכבודו או דין בעבודות כהנים, ועפ"ז מתרץ כמה קושיות בש"ס וברמב"ם גבי דין שמירת מקדש

ז"ל הרמב"ם רפ"ח מהל' בית הבחירה: שמירת המקדש מ"ע ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. (ובה"ב) ושמירה זו מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד, ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש. עכ"ל. ובסהמ"צ מ"ע כב כ' "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבוד ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות ורצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו'". וחזינן כאן שדייק לשנות בספר היד מסגנונו בסהמ"צ, שהביא הכתובים רק בהלכה השנית, ורק לראי' שחיוב שמירה על הכהנים והלויים כו' ולא הביאו על עצם חיוב שמירה, משא"כ בסהמ"צ שהובאו הכתובים על עצם חובת השמירה.

ז"ל הרמב"ם רפ"ח מהל' בית הבחירה: שמירת המקדש מ"ע ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. (ובה"ב) ושמירה זו מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד, ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש. עכ"ל. ובסהמ"צ מ"ע כב כ' "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבוד ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות ורצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו'". וחזינן כאן שדייק לשנות בספר היד מסגנונו בסהמ"צ, שהביא הכתובים רק בהלכה השנית, ורק לראי' שחיוב שמירה על הכהנים והלויים כו' ולא הביאו על עצם חיוב שמירה, משא"כ בסהמ"צ שהובאו הכתובים על עצם חובת השמירה.

ז"ל הרמב"ם רפ"ח מהל' בית הבחירה: שמירת המקדש מ"ע ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. (ובה"ב) ושמירה זו מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד, ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש. עכ"ל. ובסהמ"צ מ"ע כב כ' "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבוד ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות ורצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו'". וחזינן כאן שדייק לשנות בספר היד מסגנונו בסהמ"צ, שהביא הכתובים רק בהלכה השנית, ורק לראי' שחיוב שמירה על הכהנים והלויים כו' ולא הביאו על עצם חיוב שמירה, משא"כ בסהמ"צ שהובאו הכתובים על עצם חובת השמירה.

ז"ל הרמב"ם רפ"ח מהל' בית הבחירה: שמירת המקדש מ"ע ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. (ובה"ב) ושמירה זו מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד, ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש. עכ"ל. ובסהמ"צ מ"ע כב כ' "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבוד ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות ורצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו'". וחזינן כאן שדייק לשנות בספר היד מסגנונו בסהמ"צ, שהביא הכתובים רק בהלכה השנית, ורק לראי' שחיוב שמירה על הכהנים והלויים כו' ולא הביאו על עצם חיוב שמירה, משא"כ בסהמ"צ שהובאו הכתובים על עצם חובת השמירה.

קרח מתבאר שתוכן השמירה הוא שלא יכנסו בני"ה להמשכן; ועדיין אין מהכתובים הוכחה גמורה על יסוד וגדר חיוב השמירה לדעת הרמב"ם, שהוא (רק) בשביל כבוד המקדש כנ"ל, והוי חלק ופרט בבית עצמו (משא"כ בשהמ"צ דרכו להביא מקור וראי' מהכתוב על כלל המצוה, שיש כזה חיוב, מבלי לעסוק בגדרו; משא"כ בס' היד אינו מביא מקורות למצוה אלא כדי לבאר מה שמתבאר עפ"ז בתוכן המצוה וכו').

איברא דעדיין יל"ע בהנ"ל, דהנה אם השמירה מטעם כבוד, הרי גם בשומרים אחדים או אפילו אחד הוי "פלטרין שיש עליו שומרין" ויש כאן כבוד, ומה שבג' מקומות הכהנים שומרים ובכ"א מקומות הלויים וכו' (כהמשך המשנה דמדות) נראה שהוא רק מצד חובת גברא דהכהנים והלויים, וצ"ע אמאי נשנה הדבר במדות דמיירי בשמירה שמצד כבוד.

גם עדיין צלה"ב דאף ענין השמירה שבגדר עבודה אינו שייך לכאורה לתמיד, דענינה עבודות התמיד דוקא (עיי' הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש), וסדר השמירה שייך למסכתות הדנות בשאר עבודות הכהנים כו' כגון יומא זבחים מנחות כו'.

ועוד צריך ביאור בעצם הגדר הנ"ל שהשמירה היא פרט במצות ביהמ"ק עצמו, אשר משו"ז נשנתה בריש מדות; דסו"ס אין זה אלא שמירת השמירה היא בשביל כבודו של המקדש גופו כו' (היינו שזהו טעם החיוב), אבל גדר החיוב עצמו עודנו עבודת גברא, ומס' מדות ענינה

עצמו, והוא חובת חפצא שהמקדש צ"ל נשמר (ומקיימי החיוב הם כהנים ולויים); או שמלכתחילה היא חובת גברא ממצוות ועבודות הכהנים והלויים. ולכאורה תליא מילתא בטעמי השמירה, אם הוא משום כבוד, כל' הרמב"ם "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", והיינו שהוא פרט בשכלול פלטרין, והוי דין במקדש גופא; אבל אם הוא משום שלא יכנס זר וטמא וכיו"ב (עיי' רש"י במדבר ג, ו. קרח יח, א. ביאורי הגר"א ריש תמיד) אי נמי כדי לשמור הכלים וכו' (עיי' עזרת כהנים למדות מ"א ד"ה בלשכת הפרוכת (הב')), הרי זה פרט בחיובי הכהנים והלויים כו'.

ואפשר לומר דבאמת תרווייהו איתנהו, וזהו שנשנית המשנה הן בתמיד והן במדות, דמדות ענינה כשמה - מדות הבית וצורתו כו' (ולא עבודות שמקומם בביהמ"ק), ותמיד מיירי בעבודות שבמקדש; ושמירה היא דין בדיני צורת הבית וכן דין בדיני עבודות.

ומעתה י"ל דלדעת הרמב"ם בידו שמירת מקדש היא פרט בהמקדש עצמו, וכמ"ש "אינו דומה פלטרין כו'", וכדמוכח גם מזה שהביא דיני השמירה בהל' ביהמ"ה דקאי בקדושת ומצות בית הבחירה עצמו ולא בעבודות הנעשות בו (שהן הלכות נפרדות בס' היד), וזהו שלא רצה להביא הכתובים לראי' על עצם דין שמירה, דהא כתובים אלו מבארים רק דין הגברא דהכהנים והלויים לשמור הבית, ועוד ועיקר - מתוכן הפרשה בכתובים דפ'

חשיבות המתווספת בהמקדש עצמו, ולזה נתכוון הרמב"ם בדיוקו "אינו דומה פלטרין כו", היינו דהפלטריין משתנה עי"ז; ולכן זהו חיוב הנובע ומתבקש מצד הבנין. ולהכי אף במידות שייך ענין פירוט מקומות השמירה, כי אף שגם ע"י שומרין מועטין נעשה "פלטרין שיש עליו שומרין", הרי בהוספת מספר השומרין מיתוסף ג"כ בכבוד וגדולת המקדש שכולם אין מסיחים דעתם ממנו.

ומעתה מבואר היטב מש"כ הרמב"ם ושמירה זו מצותה כל הלילה, וכן הא דנשנית בתמיד. דהנה ביום ה' הדבר מתקיים במה שהכהנים עובדים עבודתם, והרי התחלתה היא התמיד משעה שהאיר פני המזרח, וכיון בהקרכת הקרבנות ה"י צ"ל כוונה לשם ששה דברים כו' (זבחים מו:), פשיטא שבעבודתם נשלל היסח הדעת מהמקדש וקדושתו. אבל בלילה שאין עבודה אזי נצטוו להשלים פעולה זו (שהתחלתה ע"י התמיד) בשמירה, שלא יסיחו דעתם ממנו גם אז. ולהכי שייך למס' תמיד, דע"י התמיד מתקיים תוכן השמירה – שלא יסיחו דעת מהמקדש תמיד [וא"כ נפק"מ להלכה, דשמירה בלילה אין פ"י כל הלילה אלא עד התחלת התמיד, ועכ"פ עד הזמן שלעולם אין מאחרין ממנו התמיד. ודו"ק].

רק בנין גוף ביהמ"ק עצמו (ולא עבודות הנעשות בו).

ויובן בהקדים דיש מי שתירץ (תפא"י ריש תמיד) אהא דאקשינן אמאי אין שמירה ביום, כי ע"י הליכת הכהנים אנה ואנה כולו אומר כבוד, אבל בלילה שאין בו עבודה צריך להראות כבוד וגדולה ע"י השמירה וכו'. וצ"ב מהו ענינו של כבוד זה שע"י הליכת הכהנים בעבודתם, שיש בו צד השוה לכבוד שע"י שמירה בלילה.

ולכן נראה להוסיף נופך בהנ"ל דשמירה היא מפני הכבוד, דענינה ויסודה הוא שלא יסיחו דעתם מהמקדש, וכמ"ש הרא"ש ריש תמיד "כבוד המקדש שלא יסיחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה", ואין פ"י היסח הדעת זה כהיסח הדעת דקדשים מחמת חשש טומאה וכיו"ב כ"א ששלילת היסח הדעת מורה על רוממות וגדלות הבית, דתמיד ישנם אנשים סביבו, אינם מסיחים דעתם ממנו לעולם. ע"ד ענין היסח הדעת בתפלין וציץ מחמת קדושתן.

וענין שמירה זו שלא מסיחים אנשים דעתם מהבית הוא מציאות בהבית עצמו, שהוא דבר חשוב שאין הדעת סחה ממנו, ולכן נשנית השמירה במדות וצורת הבית. פ"י, אי"ז עבודה שמקומה בביהמ"ק אלא

פנינים

דרוש ואגדה

צורת הכרובים

בצורת הכרובים שנעשו על הארון כתב רש"י "כרובים - דמות פרצוף תינוק להם" (תרומה כה, יח).

והנה, איתא במדרש (דברים רבה פ"ה, ז. ובכ"מ) "מלך שהיו לו בנים הרבה והי' אוהב את הקטן יותר מכולן כו', כך אמר הקב"ה: מכל האמות שבראתי איני אוהב אלא לישראל, שנאמר "כי נער ישראל ואוהבהו". והיינו, שאהבת הקב"ה לישראל היא בדוגמת אהבת האב לבנו הקטן.

ובספרי חסידות (ראה לקוטי אמרים ואור תורה (להרב המגיד נ"ע) בתחילתם. ד"ה כי נער ישראל תרס"ו, ועוד) מבואר הטעם לאהבת האב לבן הקטן דווקא, כי האהבה בין אב לבן אינה מצד מעלות הבן, חכמתו, מדותיו וכיו"ב, כ"א משום שהוא בנו וחלק ממנו, ולכן אוהב אותו האב באהבה עזה.

וענין זה מודגש דווקא בבן קטן. כי בבן גדול מכיון שמשמש כבר בחכמתו ומדותיו אפשר להיות שהאב יאהב את הבן גם מצד מעלותיו וכשרונותיו. משא"כ בבן קטן מכיון ששכלו ומדותיו אינם מפותחים עדיין, גלוי לכל שהאהבה היא רק מצד עצם היותו בנו.

וכן הוא גם באהבת הקב"ה לישראל, שאהבה זו אינה רק מצד מעלות ישראל, שמקיימים את התורה ואת המצוות או מצד חכמתם, מדותיהם וכיו"ב, אלא אהבה זו היא בדוגמת האהבה ל"בן הקטן", שהיא אהבה עצמית הבאה מצד נשמת ישראל שהיא "חלק אלוהה ממעל" (ראה תניא פ"ב בארוכה).

ועפ"ז יש לבאר הא דהכרובים "דמות פרצוף תינוק להם", כי בזה מרומזת האהבה הגדולה שיש להקב"ה לישראל בניו, שהיא בדוגמת האהבה שיש לאב ל"תינוק" ולילדו הקטן.

(ע"פ לקוטי שיהות חכו" עמ' 181 ואילך)

צורת גביעי המנורה

בהל' בית הבחירה (פ"ג סה"י) לאחר שמבאר הרמב"ם צורת המנורה מסיים "וזו היא צורתה", ובכתה"י יש ציור המנורה. ומצינו בזה דבר תמוה, דהגביעים מצויירים כששוליהם למעלה ופיהם למטה. וכ"ה בציור המנורה שבגוף כתי"ק הרמב"ם בפירוש המשניות (מנחות ספ"ג. צילום ממנה בפיה"מ הוצאת קאפח).

וטעמא בעי אמאי נקבעו הגביעים במנורה (לדעת הרמב"ם) כשהם הפוכים, ולא כאופן עמידתם הרגיל ששולי הגביע למטה ופיו למעלה.

וי"ל בזה ע"פ מה שאמרו חז"ל בנוגע להמנורה (מנחות פו, ב) "לא לאורה אני צריך כו' עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל". ולכן היו חלונות בית המקדש "שקופים אטומים" (מ"א ו, ד) רחבים מבחוץ וצרים מבפנים (הפוך מחלונות רגילים), "כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שתאיר לעולם" (ל' רש"י כתי"מ מנחות שם).

וכמו"כ כתב הבחיי (פרשתנו כה, לא) בנוגע לגביעי המנורה הוא שהרמז בגביע הוא כי הוא "כלי [ש]משקה ומרוה". דכל ענין המנורה היא להשקות ולהרוות "לעולם השפל".

והנה בד"כ כשגביע עומד באופן רגיל כששוליו למטה, אז נשאר המשקה בתוך הגביע, ואין האדם יכול לשתות בדרך זו. ורק כשהופך את הגביע אז יוכל לשתות ולרוות צמאונו.

ועפ"ז י"ל דלכן נקבעו הגביעים במנורה כששוליהם למעלה, להראות שאין השפעת הקדושה שבמנורה בשביל המקדש, אלא היא "נשפכת" כלפי חוץ, ומשקה ומרוה את העולם השפל.

(ע"פ לקוטי שיהות חכו" עמ' 164 ואילך)